

BLOEMEN DIE BIJEN DODEN

VERBODEN EN GIFTIGE MIDDELEN IN DE
NEDERLANDSE SIERTEELT

GREENPEACE

INHOUD

INLEIDING	2
BIJEN ALS KANARIE IN DE KOLENMIJN	3
PLANTEN VOL GEVAARLIJKE EN VERBODEN MIDDELEN	6
WIE MOET WAT DOEN?	11

COLOFON

© Greenpeace, november 2014

Onderzoek & tekst:
Herman van Bekkem, Michiel van Geelen, Kees Kodde

Tekst & redactie:
Jacqueline Schuiling tekst & communicatie

Foto cover:
© Greenpeace/Juray Rizman

Vormgeving:
Arnt Scholtens

INLEIDING

In het voorjaar van 2014 presenteert Greenpeace in het veelbekeken tv-programma Tros Radar haar rapport 'Gifplanten in het tuincentrum'¹. De uitzending en het rapport veroorzaken een schokgolf in de Nederlandse sierteeltsector. Wat is er aan de hand? Tientallen planten en bloembollen, gekocht in Nederlands grootste tuincentra, blijken boordevol bestrijdingsmiddelen te zitten die giftig zijn voor bijen en andere organismen. Oók plantjes die nadrukkelijk als 'bijvriendelijk' worden verkocht.

Plotseling staat de internationaal vermaarde sierteeltsector te boek als een vervuiler van de eerste orde. Buitensporig gifgebruik blijkt schering en inslag, en kwekers grijpen niet zelden naar verboden middelen. Van financieel succesnummer wordt de branche het mikpunt van brede kritiek. Consumenten protesteren bij tuincentra, politici vragen de verantwoordelijke minister om uitleg en tuincentra kondigen maatregelen aan tegen het gebruik van illegale middelen.

De schadelijke effecten van gifstoffen die alomtegenwoordig zijn in de Nederlandse sierteelt staan dankzij ons rapport en de tv-uitzending weer stevig op de agenda. Greenpeace is blij dat een aantal tuincentra en telers in beweging komt. Innovatieve, duurzame telers krijgen meer voet aan de grond bij winkelketens. Maar het tempo ligt te laag en de branche neemt de zaak nog niet serieus genoeg.

Daarom neemt Greenpeace in dit vervolgrapport opnieuw zes grote sierteeltverkopers onder de loep. Een onafhankelijk lab heeft tuinplanten, kamerplanten en snijbloemen onderzocht, afkomstig van GroenRijk, Life & Garden, Hornbach, Praxis, Gamma en Jumbo. Helaas zijn de resultaten opnieuw teleurstellend: er blijkt nog veel werk aan de winkel in sierteeltland.

BIJEN ALS KANARIE IN DE KOLENMIJN

De dramatische beelden van lege bijenkasten en dode bijen zijn bekend. Het gaat slecht met de honingbij, maar ook met hommels en solitaire bijen. Imkers en wetenschappers slaan alarm over de onverklaarbare sterfte en ook politici maken zich zorgen: hoe kan dit, wat is er aan de hand?

© Fred Dott/GP

BESTUIVINGSCRISIS

Het tragische lot van de bijen heeft alles te maken met ons huidige landbouwsysteem. De gemiddelde boerenpraktijk leunt zwaar op chemische bestrijdingsmiddelen, overbemesting en monoculturen. Voor bijen en hommels die gewassen bestuiven is het moderne agrarische bedrijf een onaantrekkelijke of zelfs onleefbare plek geworden. Ze vinden er geen nestelplekken, geen schuilmogelijkheden, te weinig voedsel en ze sterven aan giftige stoffen op en in de gewassen.

Dit levert een gevaarlijke bestuivingscrisis op, zegt Wereldvoedselorganisatie FAO. Want bijen en hommels zijn cruciaal voor de landbouw: ze bestuiven ruim 70 procent van de belangrijkste voedselgewassen². Samen met andere bestuivende dieren zorgen ze bovendien voor de bevruchting van ruim 87 procent van alle wilde planten³. De intensieve landbouw bijt zichzelf lelijk in zijn staart door deze bestuivers het leven zuur te maken: volgens VN-milieuorganisatie UNEP levert natuurlijke bestuiving vaak meer zaden en grotere, mooiere vruchten op.

HONGERIG, VERGIFTIGD EN ZIEK

Wetenschappers wijzen op drie oorzaken van de ongewoon grote sterfte onder bijen en hommels. Greenpeace zette ze op een rij in het rapport 'Bees in decline'⁴:

1. Bijen vinden onvoldoende en te eenzijdig voedsel, doordat bloemen uit het agrarische landschap verdwijnen.
2. Vergiftiging door veelgebruikte insecticiden, zoals de beruchte neonicotinoïden. Bijen sterven hierdoor direct of indirect; het gif maakt ze vatbaarder⁵ voor parasieten en ze raken de weg kwijt naar bloemen en nest.
3. Ziektes en parasieten als de varroamijt slaan harder toe onder verzwakte bijenvolken⁶.

Bijen en hommels krijgen de insecticiden binnen via hun eten (nectar en stuifmeel), maar ook via het plantenvocht⁷. Probleem van de omstreden insecticiden is namelijk dat ze 'systemisch' zijn: de hele plant, van wortel tot blaadje, raakt ermee doordrenkt. Op het oog aantrekkelijke gewassen zijn voor bijen heuse gifbommetjes. Bovendien drinken bijen uit slootjes en andere oppervlaktewateren die volgens metingen van waterschappen al jaren vervuild zijn met hoge concentraties bestrijdingsmiddelen⁸.

BIJEN, HOMMELS, VLINDERS EN VOGELS... WIE VOLGT?

Een groeiende stapel onderzoeken toont een duidelijk verband aan tussen de sterfte onder bestuivers en bestrijdingsmiddelen uit de land- en tuinbouw. Wat blijkt? De bij is als de kanarie in de kolenmijn: ze waarschuwt ons voor ernstige vervuiling en geeft haarfijn aan welk lot andere dieren te wachten staat.

 Ook hommels en wilde bijensoorten gaan hard achteruit, blijkt uit onderzoek van IUCN⁹. Van de 68 Europese hommelssoorten is een kwart zelfs met uitsterven bedreigd. Nederland staat er niet veel beter voor, met 188 bedreigde soorten hommels en wilde bijen, waarvan

© Axel Kirchhof/GP

35 soorten al uit ons land zijn verdwenen¹⁰.

- Vlinders zijn het slachtoffer van eenzelfde fatale mix die bijenvolken decimeert: minder (variatie in) bloemen, meer mest en meer gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen. Volgens recent onderzoek is de stand van de Europese graslandvlinders¹¹ tussen 1990 en 2011 gehalveerd.
- In 2014 publiceerden Nijmeegse onderzoekers een alarmerende studie¹², waaruit blijkt dat zeker vijftien insectenetende (weide) vogelsoorten achteruitgaan in gebieden met hoge concentraties van de neonicotinoïde imidacloprid in het oppervlaktewater.
- Ook mensen zijn niet immuun voor pesticiden, zo waarschuwde de Gezondheidsraad¹³ begin dit jaar. Boeren en tuinders die met pesticiden werken, kunnen serieuze gezondheidsrisico's lopen. Maar ook omwonenden leven in de gevarezone.

Afgelopen zomer voegden onderzoekers een belangrijke metastudie¹⁴ toe aan de stapel bewijzen voor de schadelijkheid van neonicotinoïden en fipronil. Wereldwijd onderzochten ze ruim 800 studies en hun conclusies logen er niet om: deze insecticiden 'zijn bijzonder schadelijk voor een groot aantal nuttige ongewervelde dieren en een bepalende factor in de achteruitgang van bijen.' Onder meer landbouwgrond en water zijn op grote schaal vervuild door het huidige bestrijdingsmiddelengebruik, stellen de onderzoekers.

HALFSLACHTIGE MAATREGELEN

Greenpeace wees eerder negen voor bijen zeer schadelijke insecticiden aan die onmiddellijk van de markt gehaald zouden moeten worden, waaronder de beruchte neonicotinoïden¹⁵. Op aanraden van de Europese voedselveiligheidsautoriteit EFSA stelde de EU per eind 2013 een beperkt moratorium in voor vier van deze negen stoffen. In tegenstelling tot wat vaak gedacht wordt, is dit dus geen verbod: de maatregel geldt slechts voor twee jaar en bevat veel uitzonderingen.

Zo is de complete glastuinbouw uitgezonderd van het moratorium, omdat honingbijen niet in kassen komen. De consequentie is dat tuinplantjes worden verkocht mét insecticiden, waarna mensen de planten in hun tuin zetten en zo ongewild insecten als bijen blootstellen aan dit gif. Ondanks het moratorium mag in Nederland nog 85 procent¹⁶ van drie 'verboden' neonicotinoïden volop gebruikt worden. Het valt dus te betwijfelen of het Europese moratorium zoden aan de dijk zet voor de bijen en hommels.

Het moratorium is gebaseerd op beperkt onderzoek dat de blootstelling van bijen onderschat, en zich alleen heeft gericht op honingbijen. In 2014 wees de EFSA erop dat er nog grote gaten in onze kennis zitten¹⁷. Ze analyseerde 220 studies en concludeerde dat er onvoldoende bekend is over de combinatie van ziekmakende factoren, zoals pesticidencocktails en parasieten. Ook weten we te weinig over de impact op wilde bestuivers. En dat terwijl wetenschappers juist hún belang voor landbouw en natuur steeds luider benadrukken.

Staatssecretaris Dijkzema kwam in november 2013 met een Actieplan Bijengezondheid, samen met maatschappelijke organisaties. Maar dit plan is volstrekt onvoldoende om onze belangrijke bestuivers echt te beschermen. Het bestrijdingsmiddelengebruik wordt niet teruggedrongen en zelfs de schadelijkste stoffen zijn niet verboden. Erg overtuigd van de noodzaak tot actie lijkt Dijkzema sowieso niet: in april 2014 legde ze een aangenomen Tweede Kamermotie¹⁸ naast zich neer die alle neonicotinoïden wilde verbieden.

© GP/Herman van Bekkem

SIERTEELT DRAAGT BIJ AAN BIJENSTERFTE

De Nederlandse sierteeltsector is berucht vanwege haar bestrijdingsmiddelengebruik. Uit de vernieuwde bestrijdingsmiddelenatlas van de Universiteit van Leiden¹⁹ blijkt dat er een sterk verband is tussen sierteeltlocaties en plaatsen waar in het oppervlaktewater te hoge concentraties zijn aangetroffen van middelen die zeer giftig zijn voor bijen. Van de vier door de EU 'verboden' pesticiden gebruikt de Nederlandse landbouw twee neonicotinoïden het meest: imidacloprid en thiamethoxam. In 2012 kwam ruim 40 procent (bijna 8.000 kg) van de totale consumptie hiervan voor rekening van de sierteelt¹⁶. Siertelers worden bovendien veelvuldig betrappt op het bezit van illegale middelen²⁰.

De schokgolf die ons rapport 'Gifplanten in het tuincentrum' in de sierteeltsector veroorzaakte, is tot stilstand gekomen bij gebrek aan politieke durf en dwang. De sector leunt weer achterover en blijft grote hoeveelheden bestrijdingsmiddelen gebruiken, legaal én illegaal. Ook de tuinbranche reageerde in eerste instantie afhoudend: '... vooruitlopend op de (nieuwe) wettelijke restricties zullen tuincentra de betreffende middelen niet uit het schap halen...' (Tuinbranche Nederland, 22 april 2014). En doe-het-zelfzaken, eveneens grootverkopers van tuinplanten, legden de verantwoordelijkheid gemakzuchtig bij de consument, die moet beter voorgelicht worden, dan komt het wel goed (VWDHZ, 26 februari 2014).

SLECHTS ÉÉN TUINCENTRUM BEWEEGT

Vooralsnog komt alleen Intratuin daadwerkelijk in actie. Half november publiceerde de tuincentrumketen een vooruitstrevend actieplan: binnen een jaar moeten de negen schadelijkste pesticiden uit de Intratuinschappen zijn verdwenen. En over zes jaar verkoopt het bedrijf alleen maar planten zonder deze voor bijen giftige stoffen. Intratuin heeft de ambitie om het bestrijdingsmiddelengebruik in de hele sierteeltsector terug te dringen. Ons nieuwe onderzoek toont aan hoe hard dit nodig is: van de 105 planten die we kochten, waren er slechts 9 gifvrij. Intratuin heeft zijn koers verlegd, nu de andere hoofdrolspelers in de sierteeltbranche nog. Gifplanten moeten een uitzondering worden in plaats van - zoals nu - de norm.

© Fred Dott/GP

PLANTEN VOL GEVAARLIJKE EN VERBODEN MIDDELEN

© GPF

In het eerste sierteeltonderzoek van april 2014 vond Greenpeace gemiddeld 7 verschillende bestrijdingsmiddelen op 69 tuinplanten en bloembollen die waren gekocht in tuincentra. Van de 505 keer dat we een middel aantroffen, ging het 113 keer om stoffen die zeer giftig zijn voor bijen en andere organismen. Dit onderzoek maakte niet alleen duidelijk dat tuincentra hun klanten sierplanten verkopen met gif dat slecht is voor bijen. Maar ook dat de sierteelt een grootverbruiker is van schadelijke én illegale bestrijdingsmiddelen, en dat het huidige overheidsbeleid dit toestaat.

NIEUW ONDERZOEK

Ondanks de krachtige oproepen van consumenten en Greenpeace, kwamen overheid, tuinbranche en doe-het-zelfzaken niet serieus in actie voor de bijen. Daarom besloten we tot een nieuw onderzoek. In september 2014 kochten we bij zes verschillende winkelketens bloeiende tuinplanten en bloembollen die in het voorjaar zouden gaan bloeien. Bovendien schaften we dit keer snijbloemen en kamerplanten aan. Ook deze planten komen vaak uit de sierteeltkassen die onze oppervlaktewateren vervuilen met schadelijke bestrijdingsmiddelen; water waarvan bijen en andere nuttige insecten drinken.

WELKE WINKELKETENS?

Greenpeace koos dit keer voor twee Nederlandse tuincentra, GroenRijk en Life & Garden. Gamma en Praxis, marktleiders in de doe-het-zelfsector, beschikken over een groeiende tuinafdeling; Praxis opende onlangs zelfs eigen tuincentra.

In ons onderzoek namen we ook een grote Duitse speler mee die uitbreidt op de Nederlandse markt, Hornbach, eigenaar van bouwmarkten én tuincentra. Omdat supermarkten steeds meer planten en bloemen verkopen, namen we dit keer de proef op de som bij een willekeurige supermarktketen: Jumbo.

In deze zes ketens kochten we 51 tuinplanten, 18 zakjes bloembollen, 32 bossen bloemen en 4 kamerplanten van de volgende soorten.

- Vaste planten en heesters: anemoon, aster, azalea, bolchrysant, chrysant, crocosmia, fuchsia, gaultherie, gentiaan, hebe, heide, hemelsleutel, kalanchoë, klokjesbloem, lavendel, leptodermis, mahonia, pluimhortensia, roos, skimmia, sneeuwbal, viooltje, vlambloem en zonnehoed.
- Snijbloemen: alstroemeria, anjer, chrysant, clematis, gerbera, germini, gladiool, leeuwenbekje, lelie, roos en zonnebloem.
- Bloembollen: krokus, hyacint, narcis, sierui, tulp en zomerklokje.
- Kamerplanten: dwergdadelpalm, sierpeper en watercacao.

IN HET LABORATORIUM

Greenpeace liet de planten testen door een geaccrediteerd onderzoeksbureau, gespecialiseerd in chemische analyses voor de landbouwsector. Met een zogenaamde multiresiduetest analyseerde dit bureau de plantenmonsters op zo'n 400 verschillende stoffen. Deze test kan tot 10 µg/kg (microgram per kilogram) nauwkeurig bepalen hoeveel van elk bestrijdingsmiddel in een plant is achtergebleven. Geen overbodige luxe, want veel pesticiden zijn al in minieme hoeveelheden dodelijk voor bijen en andere (water)dieren. Zo is 1 microgram (een miljoenste deel van een gram) imidacloprid voldoende om 270 honingbijen te doden.

© GPF

WAAR KOMEN DE PLANTEN VANDAAN?

Landen houden er verschillende normen op na over bestrijdingsmiddelen. Daarom is het belangrijk te weten waar de planten in Nederlandse winkels vandaan komen. In ons vorige onderzoek troffen we op plantjes veel middelen aan die in Nederland of de EU verboden zijn. In een poging om deze conclusie af te zwakken, beweerden zowel de tuinbranche als de overheid dat deze monsters mogelijk uit verre buitenlandse kwamen, waar dit gif wel was toegestaan. Daarom deelde Greenpeace dit keer haar meetgegevens ruim vóór de publicatie van dit rapport met de zes winkelketens en vroeg: kunt u vertellen waar uw planten vandaan komen? Uiteindelijk reageerden alle ketens. Praxis, Gamma, Hornbach, GroenRijk en Jumbo konden de herkomst van vrijwel alle geteste planten achterhalen - soms tot aan de kweker - en rapporteerden daar uitvoerig over. Life & Garden wist van 13 van de 24 planten niet waar ze vandaan kwamen.

HERKOMST IS GROTENDEELS NEDERLANDS

Uit de gegevens van de zes ketens blijkt dat het merendeel van de geteste planten, bloemen en bollen uit Nederland komt: 85 procent van de 88 producten die de ketens konden traceren. Nog eens 9 procent is geteeld in een EU-land en moet dus voldoen aan Europese regelgeving. Slechts 6 procent (5 planten) blijkt van buiten de EU te komen. Conclusie: de teelt van de meeste onderzochte planten moet voldoen aan de Nederlandse - en dus Europese - wetgeving voor bestrijdingsmiddelen.

DE ONDERZOEKSRISULTATEN

Op de 105 planten, bollen en bloemen vonden we 637 restanten van bestrijdingsmiddelen. In totaal troffen de labonderzoekers 110 verschillende bestrijdingsmiddelen aan: 48 insecticiden, 49 fungiciden en 13 andere middelen (waaronder herbiciden).

TOP 10 MONSTERS MET MEESTE VOOR BIJEN GEVAARLIJKE PESTICIDEN

Soort bloem of plant	Winkelketen	Totaal aantal pesticiden	Zeer giftig voor bijen
Chrysant (snijbloem)	GroenRijk	15	12
Chrysant (snijbloem)	GroenRijk	12	9
Roos (snijbloem)	Jumbo	16	7
Chrysant (tuinplant)	Hornbach	10	7
Roos (snijbloem)	Jumbo	20	6
Sierpeper	Gamma	13	6
Aster	GroenRijk	10	6
Chrysant (tuinplant)	Hornbach	9	6
Klokjesbloem	Life & Garden	8	5
Roos (snijbloem)	Life & Garden	21	5

Chrysanten en rozen spannen de kroon als het gaat om pesticiden die zeer giftig zijn voor bijen. De onderzochte exemplaren kochten we bij Jumbo, GroenRijk en Hornbach. Het merendeel van deze top 10 (8 planten en bloemen) is geteeld in Nederland. Alleen de 2 rozen van Jumbo komen van buiten de EU.

VERGELIJKING WINKELKETENS

Winkelketen	Aantal monsters	Totaal aantal pesticiden	Gemiddeld per monster	Waarvan.....					% monsters met voor bijen zeer giftige pesticiden	% monsters met verboden pesticiden
				zeer giftig voor bijen	op Greenpeace-prioriteitenlijst	verboden in EU-landbouw	verboden in Nederlandse landbouw	verboden in Nederlandse sierteelt		
Gamma	14	70	5,0	1,4	0,3	0,1	0,1	0,3	64%	29%
GroenRijk	28	177	6,3	2,5	0,6	0,3	0,4	0,5	82%	32%
Hornbach	15	65	4,3	1,7	0,6	0,3	0,3	0,3	53%	33%
Jumbo	12	108	9,0	3,2	1,4	0,8	1,6	2,3	100%	58%
Life & Garden	24	143	6,0	1,9	1,1	0,1	0,3	0,7	79%	33%
Praxis	12	74	6,2	2,6	1,2	0,2	0,2	0,4	100%	42%
Totaal	105	637	6,1						79%	36%

Omdat het aantal monsters per winkelketen verschilt, geven we in deze tabel ook de gemiddelden per monster. Hieruit blijkt dat de ketens elkaar niet veel ontlopen. Maar liefst 79 procent van de planten en bloemen bevat residuen van pesticiden die gevaarlijk zijn voor bijen. En meer dan een derde van de monsters (36 procent) bevat verboden pesticiden.

De Greenpeace-prioriteitenlijst bestaat uit negen bestrijdingsmiddelen die zeer giftig zijn voor bijen en andere bestuivers, en onmiddellijk verboden moeten worden. Dit zijn 5 neonicotinoïden (imidacloprid, thiametoxam, clothianidine, thiacloprid, acetamiprid) en 4 andere pesticiden: fipronil, chloorpyrifos, deltamethrin, en cypermethrin.

TOP 10 SOORTEN MET MEESTE VOOR BIJEN GEVAARLIJKE PESTICIDEN*

Soort bloem of plant	Aantal monsters	Voor bijen zeer giftige pesticiden	Gemiddeld per monster
Chrysant (snijbloemen)	5	32	6,4
Chrysant (tuinplanten)	6	27	4,5
Roos (snijbloemen)	6	24	4,0
Bolchrysant	6	17	2,8
Klokjesbloem	4	15	3,8
Skimmia	4	9	2,3
Aster	4	9	2,3
Kalanchoë	3	9	3,0
Violtje	5	6	1,2
Alstroemeria	4	5	1,3

*Soorten waarvan minder dan 3 monsters zijn genomen laten we buiten beschouwing.

Kijken we naar de soorten planten en bloemen, dan zien we dat sierteeltproducten vaak een cocktail aan bestrijdingsmiddelen bevatten. Populaire tuinplanten als chrysant, klokjesbloem en skimmia worden stelselmatig bespoten met pesticiden die zeer gevaarlijk zijn voor bijen.

DODELIJK VOOR MASSA'S BIJEN

Verontrustend is dat van de 637 keer dat een pesticide is aangetroffen, het in 228 gevallen ging om een stof die zeer giftig is voor bijen of hun larven. Onder deze uiterst schadelijke stoffen vonden we 88 keer pesticiden die op de prioriteitenlijst van Greenpeace staan.

Nog schokkender worden de meetresultaten als we niet alleen naar de aantallen kijken, maar ook naar de aangetroffen hoeveelheden. In de top 10 van planten met het hoogste gehalte aan pesticiden die zeer giftig zijn voor bijen, zien we concentraties tussen de 1.350 en 17.000 µg/kg. Let wel, deze stoffen zijn acuut dodelijk in een dosis van maximaal 2 µg per individuele bij. Een aantal is echter al fataal bij een fractie van deze hoeveelheid. Dit geldt bijvoorbeeld voor imidacloprid, deltamethrin, spinosad, thiamethoxam en clothianidine, stoffen die we in dit onderzoek zeer vaak aantreffen.

OPNIEUW ZWAAR IN DE FOUT: ILLEGALE MIDDELEN

Ook gebruiken siertelers nog steeds op grote schaal illegaal gif. We troffen 68 keer een bestrijdingsmiddel aan dat niet is toegestaan in de Nederlandse sierteelt. Daarvan zijn 42 residuen afkomstig van middelen die sowieso niet gebruikt mogen worden in de Nederlandse landbouw. En 28 stoffen zijn in de hele EU verboden.

© GP

Op een aantal monsters vonden we middelen die al jaren illegaal zijn, zoals dieldrin (verboden in 2004), acefaat (2003), endrin (1991), endosulfan (2005) en dichloorvos (2006). Dit zijn chemische stoffen die kankerverwekkend en/of hormoonversturend zijn, schade kunnen veroorzaken aan de voortplanting en/of het nageslacht of die mutaties kunnen veroorzaken in menselijk DNA. Vooral mensen die regelmatig in contact komen met deze gifstoffen lopen aanzienlijke gezondheidsrisico's.

Veel telers en winkelketens vertrouwen op het belangrijkste milieucertificeringssysteem voor de sierteelt, het MPS-keurmerk. Maar Greenpeace vindt zowel de criteria als de handhaving van MPS veel te soepel. Onze testen bevestigen dit. Van de 88 onderzochte monsters waarvan we de herkomst kennen, heeft ruim tweederde het MPS-keurmerk. Zelfs de strengste variant, MPS-A, geeft geen enkele garantie dat de gebruikte pesticiden minder giftig of zelfs maar toegelaten zijn. Sterker nog: de producten zonder certificering scoren in onze testen beter op deze criteria dan de monsters met MPS-keurmerk.

CONCLUSIES

Net als in ons vorige onderzoek troffen we schokkend veel residuen van pesticiden aan. De sierteeltsector blijft een grootgebruiker van illegale pesticiden: meer dan een derde van alle onderzochte planten, bloemen en bollen (36 procent) bevat verboden bestrijdingsmiddelen. Op een aantal monsters vonden we middelen die al jaren verboden zijn. De gezondheidsrisico's hiervan zijn serieus, vooral voor mensen die in de sierteelt werken.

Bijen lopen nog steeds groot gevaar door het pesticidengebruik in de sierteelt. Maar liefst 79 procent van de planten bevat residuen van pesticiden die (zeer) giftig zijn voor bijen. De kans is dus groot dat bijen aan deze middelen worden blootgesteld tijdens de teelt. Direct, bij de open teelt, omdat ze eten en drinken halen op de giftige planten. Of indirect, via het afvoerwater van de bloemen- en plantenkassen dat in het oppervlaktewater terechtkomt.

Het is hoog tijd dat de sierteeltsector wordt gedwongen haar schadelijke middelengebruik drastisch te beperken. Haar eigen certificeringssysteem MPS is zwaar ontoereikend, zoals ook de uitkomsten van ons onderzoek laten zien. Op de MPS-gecertificeerde bloemen en planten vonden we juist meer voor bijen schadelijke pesticiden én meer verboden middelen.

WIE MOET WAT DOEN?

ACTIE VEREIST: OVERHEDEN

Het beperkte EU-moratorium moet snel uitgebreid worden als we de bijen en hommels echt willen redden. Greenpeace vindt het hoog tijd dat Nederland, als grote sierteeltproducent, druk op de Europese ketel zet.

1. Alle bestrijdingsmiddelen waarvan wetenschappers vermoeden dat ze gevaarlijk zijn voor bijen en andere wilde bestuivers, moeten opnieuw grondig beoordeeld worden. De negen stoffen op de prioriteitenlijst van Greenpeace moeten onmiddellijk en volledig verboden worden; hiervan is de schadelijkheid al ruim voldoende bewezen.
2. Nederlandse siertelers blijven veelvuldig naar verboden middelen grijpen, zoals dit onderzoek aantoonde. Daarom moet worden onderzocht via welke route deze middelen op de planten belanden en waar de kwekers ze kopen. De controle op dit illegale middelengebruik door de NVWA is volstrekt onvoldoende en moet sterk verbeteren. Telers moeten verplicht worden hun gebruiksgegevens van pesticiden openbaar te maken, zodat de NVWA en waterschappen tijdig kunnen ingrijpen; waterbeheerders vragen hier al vijftien jaar tevergeefs om. Tot slot moet de NVWA de namen van overtreders bekendmaken. Dan kunnen handelaren beter selecteren bij de inkoop.
3. EU-lidstaten moeten nationale actieplannen opstellen die bijen en andere bestuivers beschermen. Behoud van de natuurlijke leefomgeving van bijen is daarbij cruciaal, net zoals het vergroten van de biodiversiteit in agrarische gebieden.
4. Sierplanten, bloembollen en bomen kunnen ook zonder insecticiden worden geteeld. Boeren en telers die agro-ecologisch werken, bestrijden plagen op natuurlijke wijze: zij bewijzen dat het kan, zoals Greenpeace laat zien in haar rapport 'Plan Bee'²¹. Overheden die de kennisontwikkeling en de toepassing van dit soort alternatieven stimuleren, dragen actief bij aan een oplossing voor de bijensterfte. In een gezonde, duurzame landbouw die ecosystemen niet beschadigt, gedijen ook de bijen en andere bestuivers het beste.

ACTIE VEREIST: BEDRIJVEN

1. Tuincentra, doe-het-zelfzaken en supermarkten hebben een grote verantwoordelijkheid voor de oplossing van dit probleem. Zij kunnen, als belangrijke afnemers van sierplanten, het gifgebruik van telers sterk beïnvloeden. Als zij planten zonder gif eisen en daarvoor een fatsoenlijke prijs betalen, zal de sierteeltsector die planten leveren. De winkelketens moeten het goede voorbeeld volgen van Intratuin in Nederland, Migros en COOP in Zwitserland en de Britse ketens B&Q, Homebase en The Co-operative.
2. Gelukkig kiezen steeds meer telers voor alternatieve plaagbestrijdingsmethoden, waardoor schadelijke bestrijdingsmiddelen niet of veel minder nodig zijn. Tuincentra en andere afnemers zouden deze telers moeten ondersteunen door bij de inkoop voorrang te geven aan hun producten. Veel biologische kwekers en leveranciers zijn onder meer te vinden via biogids.nl, wildeweelde.org en allesduurzaam.nl.

© GP/Bas Beentjes

© Francesco Alessi/GP

NOTEN

- Geelen van, M. Kodde, K. & Bekkem van, H. (2014). Gifplanten in het tuincentrum: Over bloemetjes en bijtjes. Greenpeace Nederland: <http://www.greenpeace.nl/sierteelt/>
- UNEP (2010). UNEP Emerging Issues: Global Honey Bee Colony Disorder and Other Threats to Insect Pollinators. United Nations Environment Programme.
- Ollerton J, Winfree R & Tarrant S (2011). How many flowering plants are pollinated by animals? *Oikos*, 120: 321-326.
- Tirado, R., Simon, G. & Johnston, P. (2013). Bees in decline: A review of factors that put pollinators and agriculture in Europe at risk. Greenpeace Research Laboratories Technical Report (Review) 01-2013, publ. Greenpeace International: 48 pp. http://www.greenpeace.org/eu-unit/Global/eu-unit/reports-briefings/2013/130409_GPI-Report_BeesInDecline.pdf
- Johnson RM, Dahlgren L, Siegfried BD & Ellis MD (2013). Acaricide, fungicide and drug interactions in honey bees (*Apis mellifera*). *PLoS ONE* 8(1): e54092. doi:10.1371/journal.pone.0054092.
- DiPrisco, G et al (2013). Neonicotinoid clothianidin adversely affects insect immunity and promotes replication of a viral pathogen in honeybees. *Proceedings of the National Academy of Science Early Edition*. www.pnas.org/cgi/doi/10.1073/pnas.1314923110
- Simon, G. Huxdorff, C. Santillo, D. & Johnston, P. (2013). Dripping poison – An analysis of neonicotinoid insecticides in the guttation fluid of growing maize plants. Greenpeace Research Laboratories, Technical report 05-2013: <http://www.greenpeace.org/international/Global/international/publications/agriculture/2013/457-Dripping-Poison.pdf>
- Snoo, G. de & Vijver, M.G. (2012). Bestrijdingsmiddelen en waterkwaliteit. http://54.229.196.37/bma_nieuw/images/Bestrijdingsmiddelen_en_waterkwaliteit.pdf
- IUCN (2014). Kwart Europese hommelsoorten bedreigd. <http://www.iucn.nl/?14612/Kwart-Europese-hommelsoorten-bedreigd>
- CBS, PBL, Wageningen UR (2014). <http://www.compendiumvoordeleefomgeving.nl/indicatoren/nl0572-Oorzaken-bijensterfte.html?i=11-59>. CBS, Den Haag PBL, Den Haag/Bilthoven en Wageningen UR, Wageningen.
- EEA (2013). The European Grassland Butterfly Indicator: 1990-2011. Technical report No 11/2013. <http://www.eea.europa.eu/publications/the-european-grassland-butterfly-indicator-19902011>
- Hallmann C. A., Foppen R.P.B., van Turnhout C. A. M., de Kroon H. & Jongejans E. (2014). Declines in insectivorous birds are associated with high neonicotinoid concentrations *Nature* doi:10.1038/nature13531: <http://www.nature.com/nature/journal/vaop/ncurrent/full/nature13531.html>
- Gezondheidsraad (2014). Gewasbescherming en omwonenden. Den Haag. Publicatienummer 2014/02 http://www.gezondheidsraad.nl/sites/default/files/201402Gewasbescherming_omwonende.pdf
- J. P. van der Sluijs et al (2014). Conclusions of the Worldwide Integrated Assessment on the risks of neonicotinoids and fipronil to biodiversity and ecosystem functioning. *Environ Sci Pollut Res* DOI 10.1007/s11356-014-3229-5 http://www.tfsp.info/wp-content/uploads/2014/06/8_ESPR_11356_2014_3229_OnlinePDF.pdf
- Schuiling, J. (2013). Bijensterfte een recept voor honger. Greenpeace Nederland: http://www.greenpeace.nl/Global/nederland/report/2013/landbouw/GP_bijenrapport.pdf
- CLM (2013). Toepassingen, gebruik en verbod van drie neonicotinoïden in de Nederlandse land- en tuinbouw: <http://www.greenpeace.nl/2013/Publicaties/Landbouw/Gebruik-van-neonicotinoïden-in-Nederland/>
- EFSA (2014). Towards an integrated environmental risk assessment of multiple stressors on bees: review of research projects in Europe, knowledge gaps and recommendations. <http://www.efsa.europa.eu/en/efsajournal/doc/3594.pdf>
- Tweede Kamer (2013). Aangenomen motie Ouwehand c.s. Over het gebruik van neonicotinoïden. Motie 27 858 Gewasbeschermingsbeleid Nr. 125. <http://tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2012Z19522&id=2012D42637>
- Universiteit Leiden (CML) en Rijkswaterstaat-WVL, 14-11-2014, www.bestrijdingsmiddelenatlas.nl, Versie 2.0 (voorjaar 2014).
- Eerd, M. van, Dam, J. van, Tiktak, A., Vonk, M., Wortelboer, R., Zeijts, H. van (2012). Evaluatie van de nota Duurzame gewasbescherming. Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving (pag 25).
- Allsopp, M. Tirado, R. Johnston, P. Santillo, D. & Lemmens, P. (2014). Plan BEE – Living without pesticides. Moving towards ecological farming. Greenpeace International JN466: <http://www.greenpeace.org/international/en/publications/Campaign-reports/Agriculture/Plan-Bee-Living-Without-Pesticides/>

GREENPEACE